

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΝ ΤΗ ΠΙΝΔΙΚΗ ΧΩΡΑ

Τῶν Ἑλλήνων πᾶς φιλόπατρις ἐπιστήμων ἀγάλλεται ἐπὶ πάσῃ προσθήκῃ εἰς τὰς σπανίας γνώσεις ἃς ἔχομεν περὶ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς Τουρκοκρατίας, μάλιστα δὲ περὶ τοῦ βίου αὐτῶν ἐν ἀποκέντροις καὶ μακρὰν τῶν μεγάλων πόλεων κειμέναις ἐπαρχίαις. Οὗτοι οἱ ἀνεπαρκῶς ἐξηρευνημένοι κρίκοι μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου κλέους καὶ τοῦ σήμερον Ἑλληνισμοῦ δὲν ἦσαν οὔτε παλαίφατοι δρύες οὔτε πέτραι, ἀλλ' ἄνδρες εὐψυχοὶ καὶ εὐδρανεῖς. Ἦσαν ἀπόγονοι ἐνδόξων πατέρων καὶ προπάτορες τῶν ἡρωϊκῶν ἱδρυτῶν τῆς νῦν ἐμφυχούσης τὴν χώραν ταύτην ἐλευθερίας. Πρὸς συμπλήρωσιν ἄρα τῆς πάσης ἐλληνικῆς ἱστορίας ὀφείλουσιν οἱ ἐλληνόφρονες νὰ μελετῶσι καὶ τούτους. Οὕτω δικαιολογεῖται ἡ δημοσίευσίς τῶν ἐπομένων ἐπιγραφῶν αἵτινες συνελέχθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐν διαφόροις κώμας τῆς Πίνδου. Αὕτη ἡ περιήγησις ἀνὰ τὰ ὄρη ταῦτα ἤρξατο ἐκ Θεσσαλίας, ἢ ἀκριβέστερον ἐκ Δομοκοῦ, καὶ διεῖλθε διὰ τῶν κωμῶν Ὀμβριακῆς, Σμοκόβου, Ῥενδίνης, Κλειστοῦ, Βράχας, Δομιανῶν, Μαυρίλου, Κερασόβου, τῆς Χρύσου, τοῦ Μήρυσι, Ἀγρᾶφων καὶ Τατάρνης, καταλήγουσα πάλιν διὰ Γρανίτσης, Κουμβουριανῶν καὶ Σερμενίκου εἰς Καρδίτσαν τῆς Θεσσαλίας.

Παρὰ τῇ Ὀμβριακῇ ἦτις κεῖται πλησίον τῆς Ξυνιάδος λίμνης ἐν Φθιώτιδι, ἵσταται ἐπὶ κλιτύος λόφου τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου. Τούτου τοῦ μοναστηρίου σύντομον ἱστορίαν συντάξας ἐν αὐτῷ εὕρισκομέναις ἐπιγραφαῖς ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ *Ἀρμονίᾳ* ὁ κ. Ν. Ι. Γιαννόπουλος¹. Τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ μοναστηρίου ἀντέγραψεν ὁ κ. Γιαννόπουλος μίαν μόνον ἡμέραν πρὸ τῆς πυρπολήσεως καὶ καταστροφῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων τοῦ 1897. Ἀναγράψας δ' αὐτάς οὐχὶ ἐν ἀνέσει ἀλλ' ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τῆς ἡμέρας ἐκείνης διέλαθεν ἑαυτὸν παραλλάξας λέξεις τινὰς αὐτῶν. Τούτου δ' ἔνεκα ἀναδημο-

¹ Χρονικὸν τῆς Μονῆς τοῦ Ὀμβρικοῦ, ὑπὸ Ν. Ι. Γιαννοπούλου, ἐν τῇ *Ἀρμονίᾳ* 1901, σελ. 488 - 493.

σιεύονται ἐνταῦθα δύο τῶν ἐπιγραφῶν τούτων αἵτινες σώζονται ἔτι.
Ἀντεγράφησαν δὲ διὰ τῆς βοήθειας τοῦ ἐν Δομοκῷ διαμένοντος κυρίου
Σπυρίδωνος Καραντζαβέλου.

1. τοῦ πανιερολογιωτάτου Θαυμακοῦ κυρίου κυρίου Ζαχαρίου
πρὸς τὸν ναὸν

Πάγκαλε ναέ, τίς ὁ σοῦ κτίτωρ πέλει,
Δαβὶδ ὁ θύτης ἐκ κώμης ῥοβονλάρι.
μετὰ δ' ἐκεῖνον Νεόφυτος ὦ ξένε,
ἡγουμενεύων ἱερᾶς μονῆς ταύτης
καθιστόρισεν ὡς ὁρᾶς τούτω κάλλι.
πρὸς τοὺς παραγινομένους
ὅσοι παραγίνεσθε ἐνταῦθα ὦ ξένοι
ἐκθειάσαντες τοῦ ναοῦ τούτου κάλος
εὐξασθε πρὸς κύριον ἁμαρτημάτων
Δαβὶδ Νεοφύτου τε καὶ ἐπιλοίπων
ἔτος.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη εἶναι ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ προνάου. Ἡ χρονολογία ἐξη-
λείφθη ὑπὸ κακοβούλου τινὸς ἐξεπίτηδες. Ἡ δ' ἐπομένη ἐπιγραφή εἶναι
ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας, ἄνωθι τῆς εἰσόδου ἐκ τοῦ
προνάου.

2. + καθιστόρηται οὗτος ὁ θειότατος καὶ περικαλλέσιαιος
ναὸς τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας
μονῆς τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ
μεγάλου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας διὰ
συνδρομῆς καὶ ἐξόδων τοῦ πανοσιωτάτου ἁγίου καθη-
γουμένου τῆς αὐτῆς μονῆς κυρίου Νεοφύ-
του, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου καὶ λογιωτά-
του ἁγίου θαυμακοῦ κυρίου Ἀθανασίου ἐφημερευ-
όντων . . . ριον, Ἰακώβον, καὶ Θεοφάνους τῶν ἱερομο-
νάχων, ὄντος καὶ
Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ κατὰ τὸ αὐαί ἔτος τὸ σωτήριον ἐν
μηνὶ
φεβρουαρίου αἰ. διὰ χειρῶν γεωργίου καὶ γεωργίου καὶ
ἰω ἐκ κώμης Μανρήλον.

Ὁ τοῖχος τοῦ προνάου γέμει βραχειῶν σημειώσεων, ἱστορικῶν καὶ μὴ, γεγραμμένων ὑπὸ διαφόρων ἐφημερίων τῆς ἐκκλησίας, ὑπὸ μοναχῶν, ὑπὸ προσκυνητῶν, καὶ ἄλλων διαβατῶν. Λίαν δυσανάγνωστοι ὅμως εἶναι αὐταὶ αἱ σημειώσεις, καὶ διὰ τοῦτο μία μόνον καταχωρίζεται ἐνταῦθα, ἐν ᾗ γίνεται μνεία τῆς πανώλους ἥτις κατὰ τὸ ἔτος 1814¹ ἐμάστιζε τὴν Φθιώτιδα καὶ ἄλλους τόπους τῆς Ἑλλάδος. Περὶ τῆς φοβερᾶς ταύτης πανώλους διηγοῦνται ἔτι οἱ κάτοικοι τῆς Ὁμβριακῆς ὅσα ἤκουον παρὰ τῶν γονέων ἑαυτῶν, ὅτι τὰ σώματα τῶν ἀποθανόντων ἐσύροντο εἰς ταφὴν ἄνευ ἀκολουθίας φίλων καὶ συγγενῶν καὶ ἄνευ πάσης ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς. Ἡ Παναγία ἥτις μνημονεύεται ἐνταῦθα εἶναι ἡ θαυματουργὸς καὶ ἀλεξίκακος εἰκὼν τῆς Θεομήτορος ἡ ἐν τῇ Μονῇ Ξενιάς ἐπὶ τῆς Ὀθρυος φυλαττομένη. Ἐτι καὶ νῦν ἀπολαύει μεγάλου σεβασμοῦ ἡ εἰκὼν αὕτη· ἄλλοτε δὲ πρὸς ἀποσόβησιν κακῶν καὶ εὖρεσιν βοήθειας ἐν καιρικαῖς ἀνάγκαις συνείθιζον οἱ μοναχοὶ νὰ περιφέρωσιν αὐτὴν ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Φθιώτιδα.

3.

1814

δηὰ ἐνθιμήσιν γράφω ὁπώταν
ἦλθε ἡ παραγία ὀνομαζομένην
ξενιάς εἰς τὴν ὀμβρηακή κε ἦταν
τω θανατηκό εἰς τὴν ὀμβρηακή κε . . .
. κε ὁ ἄγιος [ἡμῶν,]
θεὸς νὰ μας διαφυλάξη.

1814

ωκιοβρήου 23.

Ὅπερ ὀρθογραφικώτερον ἀνταποδίδεται οὕτως· «διὰ ἐνθύμησιν γράφω, ὁπώταν ἦλθε ἡ Παναγία ὀνομαζομένη[ν] Ξενιάς εἰς τὴν Ὁμβριακὴν, καὶ . . . ὁ ἅγιος ἡμῶν θεὸς νὰ μᾶς διαφυλάξη».

Ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ προνάῳ πλησίον εἰκόνας ἐφ' ὧν παριστάσθαι τὴν ὑπὸ τοῦ Πιλάτου καταδίκην τοῦ Χριστοῦ ἀναγιγνώσκεται ἡ ἐξῆς ἀντιγραφὴ τῆς ἀποκρύφου ἀποφάσεως τοῦ δικαστοῦ.

4.

Κρίσις αἰμοβόρος τῶν Ἰουδαίων
κατὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ σωτῆρος τοῦ
κόσμου.

¹ Ὁρ. Stephanos, La Grèce etc., ἐν Dict. Encycl. d. Sciences Médicales, X. σελ. 510, καὶ τοὺς ἄλλους αὐτόθι ἀναφερομένους συγγραφῆς.

Ἡ τοῦ Πιλάτου ἀπόφασις.

Ἐγὼ Πόντιος Πιλάτος δικαστὴς ἐν Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῷ κραταιοτάτῳ Καίσαρι Τιβερίῳ οὗτινος ἡ αὐτοκρατορία εἶη εὐδαίμων καὶ αἴσιος, καθεζόμενος ἐπὶ βήματος ἵνα ἐκφέρω ἀπόφασιν πᾶσι καὶ τῇ συναγωγῇ τῶν Ἰουδαίων γνωσθείσης τῆς δίκης, τῆς κατὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου ὃν δέσμιον οἱ Ἰουδαῖοι προσήγαγον, οὕτω κρίνω ἐπεὶπερ ἀλαζονικοῖς ῥήμασιν υἱὸν θεοῦ ἑαυτὸν ἐποίησε, καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα τῶν Ἰουδαίων καίτοι καταγόμενος ἐξ εὐτελεσιτάτων γονέων καὶ ἔφη καταλύσειν τὸν ναὸν τοῦ σολομῶντος καταδικασθήτω ἐπὶ σταυροῦ μετὰ δύο ληστῶν.

Τοῦ Σμοκόβου ἡ κώμη κεῖται ἐν ὑψηλῷ τόπῳ ἐν μέσῳ θαυμασίας ὀρεινῆς χώρας. Τὸ ὄνομα μὲν σλαυίζει, ἀλλ' οἱ κάτοικοι οὐδεμίαν ἄλλην γλῶσσαν λαλοῦσι πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς. Τοῦτο ἀληθεύει καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐνταῦθα κωμῶν ὅσαι σλαυικὰ ἔχουσιν ὀνόματα. Σφύζονται ἐν Σμοκόβῳ πολλὰ ἀνέκδοτα, ἀναφερόμενα εἰς τὸν βίον τοῦ Καραϊσκάκη πρὶν ἢ ἐγένετο ἐθνικὸς καὶ φιλόπατρις ἥρως. Τῇ φιλόφρονι βοήθειᾳ τοῦ κ. Καρκατσούγγα δημοδιδασκάλου, ὅστις εἶναι καὶ ἐντρίβέστατος περὶ τὴν ἐγγώριον ἱστορίαν τῶν τόπων τούτων, συνελέχθησαν ἐπιγραφαί τινες. Τούτων ἡ πρώτη καταχωρίζεται ἐνταῦθα κυρίως ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ περιέργου γραφῆς τοῦ ὀνόματος τῆς κώμης. Ἀχρονολόγητος μὲν εἶναι ἡ ἐπιγραφή αὕτη, ἀλλ' ὥς ἐκ τῆς δισφθαρμένης ὀψεως τοῦ ἐπιτυμβίου λίθου ἐφ' οὗ ἀναγινώσκεται, δύναται τις νὰ εἰκάζῃ ὅτι ἐγγράφη πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν τοῦλάχιστον.

5.

ἐνθαδε κιτε ο δου
λος του θεου γιαμ
αντι ο γιος τοῦ ἀποσ
τολακι ἀπο χωριο
ν ισμοκοβον ε
παρχιας θανμ
ακου ενορια α
γιου αθανασιου

5. κιτε = κεῖται.

γιαμαντι = Διαμάντης.

γιος = υἱός.

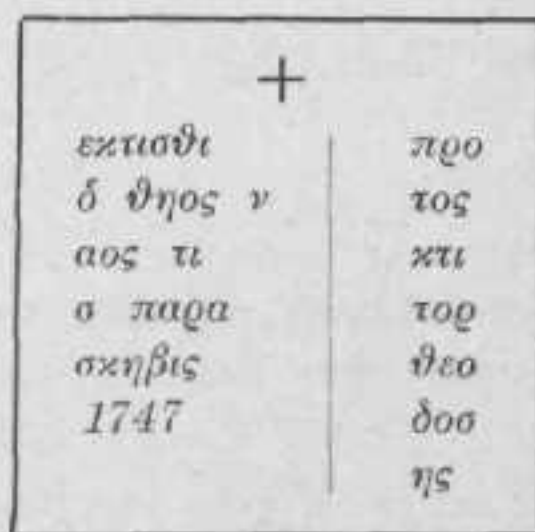
Ἡ ὄψις τῆς κώμης ἄγει εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ Σμόκοθον εἶναι πολὺ παλαιόν. Ἀλλ' ὁμῶς ἄγνωστον πότε ιδρύθη. Ἀνωθι μὲν αὐτῆς ἐπὶ λόφου ἵστανται ἐρείπια τείχους μετὰ πύργων, ἐκ μεγάλων τετραγωνικῶν λίθων ἐκτισμένοι, ἀποδεικνύοντα ὅτι καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔκειτο ἐνταῦθα πόλις ἀξιόλογος. Τῆς δὲ νῦν κώμης ἡ ἀρχαιοτάτη ἐπιγραφή εὐρίσκεται ἀνωθι λιθίνου τόξου ἐπὶ κρήνη, ἀναφέρει δὲ τὸ ἔτος τῆς οἰκοδομῆς τοῦ τόξου, 1730. Κτίστης τοῦ τόξου ἦτο Ἀποστολάκις ὁ Κούρτεσης. Ἡ συνοικία περὶ τῆς κρήνης λέγεται καὶ σήμερον «Κορτσέικα». Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου τῆς ἐνεπιγράφου πλακὸς εἶναι ἐγκεχαραγμένα διεσπαρμένως καὶ πέντε ἢ ἑξ ἄλλα ἀσυνάρτητα καὶ δυσδιάκριτα γράμματα σχήματος μᾶλλον λατινικοῦ. Ἡ ἀντιγραφή τῆς πλακὸς ἐγένετο ἐσπευσμένως.

6.

Ἐν δὲ τῇ ἐξῶθεν ἐπιφανείᾳ τοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, πλησίον τῆς θύρας, ἐντετείχισται ἐνεπίγραφος πλάξ ἔχουσα τάσδε τὰς λέξεις·

7.

6. εκτησθαι = ἐκτίσθῃ.

7. ἐκτισθι = ἐκτίσθῃ
θηος = θεῖοςπαρασκηβις = Παρασκευῆς
πρωτος κτιτωρ = πρῶτος κτίτωρ

τις = τῆς.

Καὶ ἐν τῇ ἐξώθεν ἐπιφανείᾳ τοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως, πλησίον τῆς πρὸς νότον θύρας, ἐντέθεται πλάξ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς,

8.

+ 1790
+ ἐκτίσθη
ο ἰησους ναός
τῆς κερίας
θεοτόκου δια
συνδρομῆς α
ναγνωστη δια
μαντῆ ἀθανάσι
ου προσκυνητοῦ καὶ
αναγνώστη ωσ

Ἐπὶ δὲ εἰκόνας ἐν τῷ δρυφάκτῳ παριστώσης τὴν Κοίμησιν ἐγράφησαν τρεῖς βραχεῖαι σημειώσεις, ὧν μία κινεῖ πῶς τὴν ἡμετέραν περιέργειαν ἔνεκα τοῦ ἐπιθέτου τοῦ προσκεκολλημένου τῷ ὀνόματι τοῦ ἀφιερώσαντος τὴν εἰκόνα, ἥ δὲ τελευταία διέσωσεν ἡμῖν τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου.

9.

α.—δέσεις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ δημητρίου καρα[ρα]κινόζης ἧς μνιμοσινον αὐτοῦ.

β.—

αωιη
οχιοβρίου
26

γ.—

διὰ χηρὸς αναγνώσιον
κουριότιον
1818

Τῇ προθύμῳ παραχωρήσει καὶ φιλόφρονι ἀρωγῇ τοῦ πανοσιωτάτου ἡγουμένου Θεοκλήτου Κασσοτοπούλου ἀντεγράφησαν πολλά ἐπιγραφαὶ τοῦ μοναστηρίου τῆς Ῥενδίνης. Αὕτη ἡ μονή, λιθόκτιστος καὶ μεγάλη, παρέχει τῷ ἐξώθεν θεωμένῳ ὄψιν ὀχυροῦ φρουρίου. Ἡδύνατο ἐβδομήκοντα μοναχοῖς ἐνδιαίτημα νὰ παρέχῃ. Ἐκτὸς τῆς ἐπὶ τόπου τεθρυλημένην παράδοσιν, τὸ μοναστήριον εἶναι πολὺ παλαιόν, καὶ δὴ καὶ ἐκτίσθη κατὰ τὸν ἑνατον ἢ δέκατον αἰῶνα. Ἴσως ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ μοναστηρίου ἡδύνατό τις πολλὰ νὰ μάθῃ περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ ἱστορίας αὐτοῦ. Εὐτυχῶς διατηρεῖται ὁ κώδιξ οὗτος, καὶ εὐρίσκεται νῦν φυλατ-

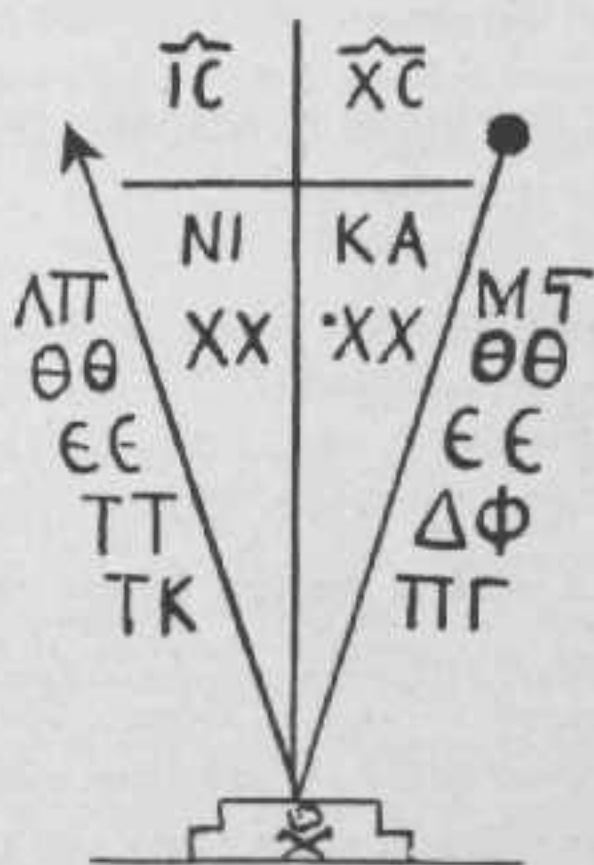
8. κερίας = κυρίας. ωσ = Ἰωάννου.

9. ἧς μνιμοσινον = εἰς μνημόσυνον χηρὸς = χειρὸς.

τόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργίου Μπουρνιά συμβολαιογράφου ἐν Ἀθήναις. Ἡ ἐκκλησία ἣτις ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐντὸς τῶν ἄλλων κτιρίων κενοῦ τετραγώνου, εἶναι περικαλλὴς θολωτὴ οἰκοδομὴ ῥυθμοῦ καθαρῶς βυζαντιakoῦ. Πάντες δ' οἱ ἔσω τοῖχοι αὐτῆς εἶναι κατάμεστοι ἁγίων εἰκόνων, ὡς συμβαίνει καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις ἐπὶ τῆς Πίνδου. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐφ' ὕψους τοιχογραφιῶν τούτων εἶναι καὶ αἱ προσωπογραφίαι, ἐν σχεδὸν φυσικῷ μεγέθει, τοῦ Μόσχου καὶ τοῦ Φράγκου, ὧν μνεῖα γίνεται ἐν ἐπιγραφαῖς τοῦ μοναστηρίου. Ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν κρατοῦσι μικρὸν ἀπεικόνισμα τῆς ἐκκλησίας ταύτης, διότι οὗτοι ἦσαν οἱ φροντίσαντες διὰ τὴν ἐπισκευὴν αὐτῆς. Τὸ ἔμπροσθεν τοῦ Ἱεροῦ δρύφακτον, περικαλλὲς ἔργον ἐκ ξύλου καρυᾶς, εἶναι διδακτικὸν παράδειγμα τῆς τοσοῦτον εὐδοκιμούσης ἐν ταῖς ὄρειναῖς χώραις ταύταις τορευτικῆς τέχνης.

Πλὴν τοῦ μεγάλου καθολικοῦ ναοῦ ὑπάρχουσι καὶ παρεκκλήσια. Ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῷ καλουμένῳ «ὁ Σταυρὸς» δυσεύρετος κεκρυμμένη θύρα καὶ κλίμαξ κατὰγουσιν ἐκ τοῦ Ἱεροῦ εἰς κατώγειον κάτωθι τοῦ παρεκκλησίου ἐκτισμένον, ὅπου συνείθιζον οἱ μοναχοὶ τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας τὰ ἅγια λείψανα καὶ ἄλλα τιμαλφεῖα κτήματα τῆς μονῆς νὰ κρύπτωσιν ἐν καιρῷ ληστρικῶν ἐπιδρομῶν ἢ πολέμου. Ἐπὶ μιᾶς τῶν παραστάδων τῆς εἰς τὸ παρεκκλήσιον ἀγούσης θύρας ἐστὶν ἡδε ἡ αἰνιγματώδης ἐπιγραφή.

10.

Ἐν τῷ τοίχῳ τῆς κόγχης τοῦ ναοῦ ἐνφοδομήθη ἀναμνηστικὴ πλάξ μνημονεύουσα τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ τε μοναστηρίου καὶ τοῦ ναοῦ κατὰ

τὸ ἔτος 7087, ζπζ' ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἦτοι 1579 μετὰ Χριστόν, καὶ τὴν ἐκ δευτέρου ἀνακαίνισιν τοῦ ναοῦ οὐχὶ δὲ καὶ τῆς Μονῆς κατὰ τὸ ἔτος 7148, ζρμῆ ἦτοι 1640 μετὰ Χριστόν.

Παρατίθεται ἐνταῦθα ἡ ἐπιγραφὴ πανομοιοτύπως, ὁμοῦ μετὰ ἐπιμελοῦς ἀντιγραφῆς ποιηθείσης ὑπὸ τοῦ κ. Νικολάου Σπυροπούλου ἀξιωματικοῦ τοῦ Ἰππικοῦ.

11.

+ ΕΤ. ζπζ' ἀνεκ^ενήσθη το^ε μ^εν^εστ^ερι καὶ ὁ παλ^αα ἡ εκ^κλ^ισια
 ἡγου^εμε^ενον^ετος Δα^αμα^ασκ^κη^ηνοῦ ιε^ερο^ομο^ονα^αχου
 καὶ (:) ἔτους ζρμῆ ἀνεκ^ενήσθη ἡ κε^ενού^ερια ἡ εκ^κκ^κλ^ισια τοῦ^ετη (:)
 δια σὺν^εδρο^ομ^μης καὶ ἐξ^εόδ^οου μα^ακα^αρί^ιτου κ^κη^ηρί^ιου μ^μό^οσχ^χον. σ^στρα^α-
 βο^οέν^εου^ογ^γλον αρ^ρχιε^ερα^ατε^εβ^βον^οτος Ζα^αχα^αρί^ιου αρ^ρχι
 καὶ ἡγου^εμε^ενον^ετος Θε^εο^ονα ιε^ερο^ομο^ονα^αχου.

ἦτοι,

+ ἔτους, ζπζ' ἀνεκ^ενήσθη το μ^ενα^αστ^ερι καὶ ὁ παλ^αα
 ἡ εκ^κλ^ισια

ἡγουμενοντος Δαμασκηνου ιερομοναχου
 καὶ (:) ἔτους, ζρμῆ ἀνεκ^ενήσθη ἡ κε^ενού^ερια ἡ εκ^κκ^κλ^ισια τοῦ^ετη (:)
 δια σὺνδρομῆς καὶ ἐξόδου μακαρίτου κηρίου μόσχον. στρα-
 βοένουγλον αρχιερατεβοντος Ζαχαρίου αρχι
 καὶ ἡγουμενοντος Θεονα ιερομοναχου.

Εἴκοσι δύο ἔτη μετὰ τὴν δευτέραν ἀνανέωσιν τοῦ ναοῦ τοὺς τοίχους αὐτοῦ διεκόσμησεν ἡ χεὶρ Ἰωάννου τοῦ Ζωγράφου διὰ τῶν ἐτι καὶ νῦν ὑπαρχόντων καλῶν ἀγιογραφημάτων.

11. Ἀνεκ^ενήσθη = ἀνεκαινίσθη ἡγουμονέβοντος = ἡγουμονεύοντος
 ὁ παλ^αα = ἡ παλαιά κενούρια = καινούρια, τ. ἔ., καινουργής.
 κηρίου = κυρίου.

12.

εἰς αἰδίων μνήμην

✠ ἀνιστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς οὗτος
τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Ἰκον διὰ συνδρομῆς
καὶ δαπάνης τοῦ εὐγενεσιτάτου ἄρχοντος κυρί φράγκο
καὶ ἡγουμενεύοντος θεοῦ ἱερομονάχου καὶ μόσχο
χείρ Ἰωάννου ζωγράφου αχξβ ἔτος σοτίριον
μηρί οκτώβριος.

Ἐν ἡρώδει τῆς θύρας τῆς συνδεούσης τὸν μέγαν ναὸν καὶ τὸ παρεκκλήσιον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐπιγραφή τοῦ ἔτους 1743 ἀναφέρει τὴν ἀγιογράφησιν τοῦ παρεκκλησίου τούτου καὶ τὴν κατασκευὴν δρυφάκτου ἐν αὐτῷ.

13.

+

ἱστορήθη τὸ θεῖ

ον καὶ ἱερὸν παρακλήσιον τοῦτο
τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφύμων ἀποστόλων
πέτρου καὶ παύλου καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν νι
κολάου ἀρχιεπισκόπου μυχρέων σὺν τῷ ἱερῷ
καταπειάσμαι δι' ἀναλωμάτων τοῦ παρο
σιωτάτου καθηγουμένου ἐν ἱερομονάχοις κυρί
ον δοσιθέου, υιοῦ κωνσταντὶ ἐκ κώμης ρενδίνης
εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ καὶ τῶν γονέων.
ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1743 ἰουνίου.

Ἐπὶ τινος τῶν ἀτραπῶν ἐκ τῆς Μονῆς εἰς Σμόκοβον εὐρίσκεται κτιστὴ κρήνη, ἐκεῖ μάλιστα ὅπου ἡ ἀτραπὸς ἀφικνεῖται πρὸς γέφυράν τινα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τῆς Ῥενδίνης, δύο ὥρας βορειοανατολικῶς τῆς Μονῆς. Ἡ δὲ κρήνη εἶναι γνωστὴ τοῖς περιόικοις ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Παπᾶ Θεωνᾶ ἢ βρύσης. Ἐπὶ δὲ τοῦ κρουνοῦ αὐτῆς ἡ χρονολογία 1797.

Εὐλαβεστάτης τιμῆς ἀπολαύει ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ὁ ἅγιος Βασίλειος. Ἐν τῷ ναῷ ἀνάκειται εἰκὼν αὐτοῦ καλῆς ὅπωςδήποτε τέχνης φέρουσα τὸ ἔτος 1803 ἐν τῇ ἐπ' αὐτῆς ἐπομένη ἐπιγραφῇ ἐν ἱαμβίζουσι στίχοις συντεθειμένη.

14. *Εἰκὼν τίς αὕτη; Βασιλείου ἀγκύρας τίς ἱστόρησε; συνδρομὴ
δοσιθέου· τίς δοσίθεος;
ὁ ἐν μονῇ ρενδίνης ἡγουμενεύσας καλῶς καὶ θεαρέστως
δαπάναις τίνων ἢ εἰκῶν;
ἱστόρηται; τῶν χριστιανῶν τῶν ἄγαν φιλοθέων
ὄντως ὁ μισθὸς ἄξιος τούτος πέλει.
ἔτος 1803. δεκεμβρίου 20.*

Τοῦ ἁγίου ἡ κεφαλὴ τηρεῖται ἐν ἀργυρᾷ θήκῃ σχήματος ὀκταγωνίου. Τὸ δὲ ἐξωτερικὸν τῆς θήκης εἶναι κεκαλυμμένον διὰ ἐξούργων παραστάσεων ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου. Ἔχει δὲ καὶ τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν.

15. *ανακαινίσθη το παρον κιβώτιον τῆς θείας κάρας τοῦ θειο
τάτου τε Βασιλείου ἀγκύρας διὰ δαπάνης εὐσεβῶν
καὶ δι' ἐπιμελείας ἀνθίμου μοναχοῦ ἀνδρὸς καὶ δι' ἐπισι
σίας τοῦ Κωνσταντίνου Λάμπογλου ἀναγνώστου ἐκ πατρίδος
Ρενδίνης ἀγραφίδος χώρας τῆς ἐλληνίδος
ἐργασθὲν διὰ νικολάου ἀποστόλη παπαγεωργίου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐ
τοῦ ἀποστόλου: 1814. σεπτεμβρίου: 4. Καλαρρύταις.*

Ὅποτεν συγγραφῇ ἡ ἰδιαιτέρα ἱστορία τῶν Καλαρρυτῶν, δεόν ὁ ἱστοριογράφος καὶ τούτων τῶν οὐδαμῶς φλαυρουργῶν ἀργυροτεχνιτῶν νὰ μὴ ἐπιλάθῃται.

Ἀνάκειται καὶ εἰκὼν τῆς «Ὁδηγητρίας» φέρουσα τὴν χρονολογίαν 1588 νεμήσεως α', καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἁγιογραφήσαντος αὐτήν.

16.

χειρ εὐτελοῦς Δροσίνου ἱερέως υἱοῦ Νικολάου ἐκ τοῦ Φανάρι ἩΜ ΠΡΕΣ

Ἐν τῷ προνάῳ τῆς ἐκκλησίας τοιχογραφία τις παριστᾷ ζωδιακὸν τροχὸν φέροντα ἐπὶ τῆς περιφερείας αὐτοῦ ὀκτὼ θνητούς. Τούτων ἄλλους μὲν ἀνυψοῖ ὁ αἰετοε περιστρεφόμενος τροχός, ἄλλους δὲ καταβιβάζει. Χαίρουσι μὲν ὅσοι ἀνέρχονται, περίλυποι δ' εἰσὶν οἱ καταβαίνοντες. Ὁ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτάτου μέρους τοῦ τροχοῦ ἀγάλλεται βρενθυόμενος σφόδρα,

15 κάρας = κεφαλῆς.

ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κατωτάτῳ μέρει αὐτοῦ ἤδη καταπίπτει εἰς τὸν κάτωθι χαίνοντα τάφον. Πλησίον δὲ τῆς τοιχογραφίας ταύτης ἀναγινώσκεται ἡδε ἡ ἐπιγραφὴ ἐν στίχοις πολιτικοῖς.

17. Οὔτις ὁ κῆκλος ὃν ὄρᾳς ἀνθρώπε ἐμπροσθεν σου
ὥσπερ τροχὸς γὰρ στρέφεται πάση στιγμῇ καὶ ὦρα
τοὺς ὄντας κάτω τάχιστα εἰς ἦρας ἄνω φέρει
νέους ὁμοῦ καὶ γέροντας πλανᾷ καὶ δειλιάζει
τοῦ χρόνου τὸ ἀβέβαιον πρόδηλος ἐκδιδάσκει
ὁ χρόνος οὐ παύοι πάντοτε νυκτὸς τε καὶ ἡμέρας
καὶ αὖθις τούτους ἐν βραχεῖ βιαίως κάτω φέρειν
πρὸς ἄδην τε καὶ θάνατον τοὺς ἅπαντας ἐπάγειν.

Ἐτέρα τοιχογραφία ἐν τῷ αὐτῷ προνάῳ παριστᾷ τὸν «Καιρὸν». Γνωστὸν μὲν εἶναι ὅτι τὸ ἄγαλμα¹ ὅπερ ἐποίησεν ὁ Λύσιππος ἵστατο ἀρχαιόθεν ἐν τῷ προνάῳ ναοῦ τινος ἐν Σικυῶνι, ὅτι δ' ὕστερον μετηνέχθη ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Δυστυχῶς ἀπωλέσθη τὸ περίεργον καλλιτέχνημα τοῦτο τοῦ Σικυωνίου γλύπτου, αἱ δὲ γνώσεις ἃς ἔχομεν περὶ αὐτοῦ βασίζονται κυρίως ἐπὶ ἐπιγραμμάτων τινῶν καὶ ἄλλων ἄλλοθι σωζομένων βραχειῶν σημειώσεων. Ἐπειδὴ ὁμως οἱ ἀγιογράφοι ἀποδιδούσι τῷ «Καιρῷ» τὴν αὐτὴν στάσιν καὶ τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ ἃπερ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Λύσιππος, αὐτόδηλον εἶναι ὅτι οὗτοι ἔλαβον τὴν ἐμπνευσιν αὐτῶν ἢ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐν λόγῳ ἐπιγραμμάτων, ἢ αὐτοπροσώπως μελετῶντες τό ποτε ἐν Κωνσταντινουπόλει διατηρούμενον ἄγαλμα. Ἐὰν δ' ὁ δεύτερος ἦτο καὶ ὁ πραγματικὸς τρόπος καθ' ὃν ἐκτῆσαντο τὰς περὶ τοῦ «Καιροῦ» τούτου γνώσεις αὐτῶν οἱ ἀγιογράφοι, τότε ἡ μελέτη τῶν ἀγιογραφικῶν παραστάσεων τοῦ «Καιροῦ» ἠδύνατο ἴσως νὰ ἄγῃ τὸν ἐρευνητὴν εἰς σαφεστέραν ἔννοιαν περὶ τοῦ εἶδους καὶ τῶν γνωρισμάτων τοῦ πρωτοτύπου ἀριστουργήματος. Ἀλλ' ἐὰν οἱ ἀρχαιότεροι τῶν ἀγιογράφων ἐγίγνωσκον ἐξ αὐτοψίας τὸν Λυσίππειον «Καιρὸν» ὁρῶντες αὐτὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, θὰ ἐγίγνωσκον ὡσαύτως ἢ αὐτοὶ οὗτοι ἢ τοῦλάχιστον οἱ διάδοχοι αὐτῶν καὶ τὰ πρὸς περι-

¹ Ὁρα τοῦ Κουρτίου πραγματεῖαν ἐν Archäologische Zeitung, 1875. σελ. 1—8 καὶ Brunn, Geschichte der Griechischen Künstler, I, 361.

17. ἄνω = ἄνω

πρόδηλος = προδήλως

δειλιάζει, ἀντὶ δειλιάζει ἴσως

παύοι = παύει.

γραφὴν καὶ ἔπαινον τοῦ Λυσιππείου ἔργου πεποιημένα ἐπιγράμματα, καὶ ῥαδίως θὰ ἐκινουῦντο παρὰ πάσῃ ἀγιογραφικῇ παραστάσει τοῦ καιροῦ νὰ γράψωσιν ἐν τῶν γνωστῶν ἐπιγραμμάτων, μάλιστα δὲ τὸ καλλιπέστατον τούτων, ἐκεῖνο δηλονότι ὅπερ ἐνίοτε ἀποδίδεται τῷ ἐπιγραμματογράφῳ Ποσειδίππῳ. Ἀναγιγνώσκεται δὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα κάτωθι τῆς ἐν τῇ Μονῇ Ρενδίνης παραστάσεως τοῦ Καιροῦ, ἀλλὰ λείπουσιν οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τοῦ ἐν τῇ 'Ανθολογίᾳ' κειμένου ἐπιγράμματος. Ἐχει δ' ὡς ἐξῆς :

18. *Τίς πόθεν ὁ πλάστης; Σικυνώνιος. οὐνομα δὴ τίς;
 Λύσιππος· σὺ δὲ τίς; καιρὸς ὁ πανδαμάτωρ
 τίπιε δ' ἐπ' ἄκρα βεβίκας; αἰὶ τροχάω. τί δὲ ταρσοὺς
 ποσσὶν ἔχεις διφυεῖς; ἵπταμ' ὑπηνέμιος
 χειρὶ δὲ δεξιτερῇ τί φέρεις ξυρόν; ἄνδρασι δεῖγμα
 ὥς ἀκμῆς πάσης δεξιτέρος τελέθω.
 ἦ δὲ κόμη τί κατ' ὄψιν; ὑπαντίσαντι λαβέσθε
 νῆ διὰ τὰ ἔξοπιθέν, πρὸς τί φαλακρὰ πέλει;
 τὸν γὰρ ἀπαξ πιηνοῖσι παραθρέξαντά με ποσσὶν
 οὗ τις ἔθ' ἱμείρων δράζεται ἐξόπισθεν.
 [τοῦνεχ' ὁ τεχνίτης σε διέπλασεν; εἵνεκεν ὑμέων
 ξεῖνε, καὶ ἐν προιθύροις θῆκε διδασκαλίην.]*

Ἡ κόμη τῆς Ρενδίνης ἀπέχει μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν τῆς Μονῆς. Κατέχει δὲ τόπον ὅπου ἐν ἀρχαίοις χρόνοις ὑπῆρξε συνοικία, διότι πρὸς ἐσπέραν τῆς νῦν κώμης εὐρίσκονται ἐπὶ λόφου τὰ νῦν κεκαλυμμένου διὰ θάμνων ἐρείπια τειχῶν παλαιοῦ φρουρίου. Τὰ τεῖχη ταῦτα εἶναι ἐκτισμένα ἐκ μεγάλων λελαξευμένων τετραγωνικῶν λίθων. Πύργοι δὲ τινες ἀποτελοῦντες μέρος τοῦ τείχους εἶναι ἔτι φανεροὶ ἐν τοῖς θεμελίοις αὐτῶν. Ἐπίσης αἱ μεσημβριναὶ καὶ ἀνατολικαὶ κλιτύες τοῦ λόφου εἶναι μεστὰι θρυμμάτων ὀπτῆς γῆς, ὅπερ δεικνύει ὅτι ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ὑπῆρξαν κατοικίαι ἐνταῦθα². Τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς πόλεως ὁμοίως

¹ Epigrammatum Anthologia Palatina, ed. Dübner, XVI, 275.

18. πανδαμάτωρ = πανδαμάτωρ λαβέσθε = λαβέσθαι
 βέβικας = βέβηκας νῆ διὰ = νῆ Δία.
 ὑπαντίσαντι = ὑπαντήσαντι

² Ὁρα Philippsson, Thessalien und Epirus, σελ. 97.

τὸ ὄνομα διατελεῖ ἄγνωστον. Οὐκ ἄνευ εὐάνδρου δόξης ἔδρασαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ τῶν τόπων τούτων οἱ Ῥενδίνιοι. Ἐν δὲ ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν σφύζονται πολλαὶ ἐπιγραφαί, συντελεστικαὶ ὅπως-δήποτε εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου. Τούτων δ' ἡ ἀρχαιοτάτη δηλοῖ ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1719 ἐτοιχογραφήθη ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Οὐκ ἀδέξιοι τεχνῖται δ' ἦσαν οἱ δύο ἀγιογράφοι οὗτοι, Σεραφεῖμ ὁ Χῖος καὶ Δημήτριος ὁ ἐκ Μετσόβου· ἡ ἐργασία αὐτῶν ἀποδεικνύει τοῦτο. Περαιτοῦσι δὲ τὴν ἐπιγραφὴν διὰ λέξεων τινων ἐν ξένη γλώσσῃ.

19.

†ἀνιστορήθη ὁ θεῖος

οὗτος καὶ πάνσεπις ναὸς τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου, διὰ συνδρομῆς δὲ καὶ ἐξόδου τῶν τιμωπάτων καὶ εὐγενεσιάτων ἀρχόντων καὶ κληρικῶν τῆς πολιτείας Ρενδύνης ἀρχιερατεύοντος τοῦ θεοφιλεσιτάτου καὶ λογιωτάτου ἐπισκόπου κυρίου κυρίου Ζωσιμᾶ προεσιτεύοντος δὲ τοῦ τιμωπάτου κυρίου κυρίου κονσταντίνου ἐτελειώθη διὰ χειρὸς ἐμοῦ Σεραφεῖμ ἱερομονάχου ἐκ τῆς χί ου, καὶ Δημητρίου ἀναγνώστου ἐκ Μετσόβου κατὰ τὸ σωτήριο ἔτος α ψ ι θ. eXernule dio conli Semca, nde Superiori &.

Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ἐπὶ τῆς στρογγύλης στήλης τῆς βασταζούσης τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν ἐν τῷ Ἱερῷ γέγραπται ἡ εἰδήσις ὅτι

20.

ἐγκαινιάσθη ὁ θεῖος καὶ

πάνσεπις ναὸς οὗτος τοῦ ἁγίου ἐν

δόξου, μεγαλομάρτυρος, γεωργίου τοῦ τροπαι

οφόρου, παρὰ τοῦ θεοφιλεσιτάτου, ἐπισκόπου

θανμακοῦ, κυρίου, κυρίου, Ζωσιμᾶ, τὸ ὅμοιον

καὶ ἡ ἁγία παρασκευή, εἰς τὸν μαχαλὰν

χοτένα, τῷ αψκβ^{ον} ἔτος ἰουλίου ἡ

ἐορταζέτω δὲ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ οἱ

χριστιανοὶ πάντες τῆς χώρας

«Χοτένα» εἶναι ὄνομα κωμιδίου δύο ὥρας ἀπέχοντος τῆς Ῥενδίνης πρὸς βορρᾶν. Σήμερον διαφορεῖται, λεγόμενον ἢ Χοτένα ἢ Φωτιανᾶ.

Ἄλλη ἐκκλησία τῆς Ῥενδίνης, ἣν καὶ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς

κώμης ὡς παλαιοτάτην ὑπολαμβάνουσιν οἱ Ῥενδίνιοι ἐνεκαίνισθη ἐκ νέου κατὰ τὸ ἔτος 1725.

21.

ανακαινη	σθη ο θ
ειος	ουτο
ς ναος	του εν
17	25
*	*

αγιοις πατρος ημων
νικολαου δι' εξοδου
κωνσταντινου
κτησθης παναγιωτης

Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου εἶναι γεγλυμμένον ἐν τῷ ξύλῳ τοῦ ἐκ καρυᾶς δρυφάκτου, ἄνωθι τῆς Ὠραίας Πύλης, τὸ ἔτος 1726. Καὶ ἐπὶ εἰκόνας τοῦ ἁγίου Νικολάου τὸ ἔτος 1748 καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀδελφῶν ζωγράφων Στεργίου καὶ Γεωργίου.

22.

ἔργον τοῦ εὐτελοῦς
στεργίου καὶ ἀδταδελ
φου γεωργίου αἰγμη'.

Τὸ δ' ἔτος 1774 σημειοῦται ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐπὶ μικρᾶς εἰκόνας φερούσης καὶ τοῦ ζωγράφου τὸ ὄνομα.

23. 1774 διὰ χύρος νικολάου.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐσωτερικῆς ξυλίνης ὀροφῆς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀναγέγραπται ὅτι

24. εἰς το αψπθ οκτωβ: κς
+ ἀνεκαίνισθη ο περικαλλῆς οὗτος ὄροφος διὰ συνδρομῆς καὶ
φιλοτίμου δαπάνης τοῦ εὐγενε
σιάτου ἄρχοντος κυροῦ δημητράκη τζιολακόγλου ἐπὶ ἀρχιε
ερέως Ἰακώβου. χειρὶ Ἰωάννου καὶ δημητρίου δομαραητῶν.

21. Κτησθης παναγιωτης = Κτίστης Παναγιώτης.

23. χύρος = χειρός.

24. αψπθ = 1789.

Ἔτι καὶ νῦν διατηρεῖται ἐν Ῥενδίνῃ ἀμυδρὰ μνήμη περὶ τῆς ἄλλοτε δόξης τοῦ οἴκου τῶν Τζιολακόγλων. Λέγουσιν οἱ Ῥενδίνιοι ὅτι ἤκμαζον οἱ Τζιολακόγλοι ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος μεσοῦντος μέχρι τοῦ 1822 περίπου. Τότε ἡ οἰκογένεια ἐχθρικῶς διακειμένη πρὸς τὸν Καραϊσκάκην ἔπασσε θυμῷ τῆς καταστρεπτικῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ παράδοσις αὕτη ἄγνωστον ἂν εἶναι βάσιμος. Μνεῖαν ποιεῖται καὶ ὁ Λήκ¹ ἐνὸς Τζιολάκ Ὁγλοῦ ὅστις ἀπήχθη ἐκ Ῥενδίνης εἰς Ἰωάννινα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἐκρατήθη ἐκεῖ ἐν δεσμωτηρίῳ μέχρις ὅτου ἐξηγόρασε τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ ἀποτίσας τῷ τυράννῳ ὀγδοήκοντα πούγγιά χρημάτων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν αὐτοῦ δὲν ἐπανῆλθεν εἰς Ῥενδίναν φοβούμενος τὰ «κλεφτικὰ παλαιοτουφέκια». Δεικνύονται ἐν Ῥενδίνῃ τὰ ἑρείπια τῆς ὀχυρᾶς κατοικίας τῶν Τζιολακόγλων, συνεστῶσης ἐξ ἐνὸς πύργου καὶ δύο ἄλλων μεγάλων κτιρίων, τοῦ ἀνδρωνίτου δηλονότι καὶ τοῦ γυναικωνίτου. Ἐπὶ δ' ἔτι ὀρθίας διατελούσης πλευρᾶς τοῦ πύργου σώζονται δύο ἐπιγραφαί. Τούτων μία δὲν εἶναι εὐανάγνωστος τῷ κάτωθεν θεωμένῳ, ἅτε κειμένη πολὺ ὑψηλὰ. Ἀνωθι δὲ τῆς ὑψηλοτέρας ταύτης ἐπιγραφῆς εἶναι ἀνάγλυφον τοῦ ταξιάρχου ἀρχαγγέλου Μιχαήλ ὕψος ἔχον ὡς ἐνὸς μέτρου. Ἡ δὲ χθαμαλωτέρα τῶν ἐπιγραφῶν ἔχει ὡς ἑξῆς :

25. Προμαχὼν εἰμι καὶ μᾶλλον ὕψος ἔχω
φυλάττω ὅπλοις ἀμφοτέρους τοὺς πύργους
πλήττω ἀφειδῶς ἀντιπάλους καὶ φῶρας
διὰ τῶν ὀπῶν ἐν σφαίραις μολυβδίναις.

Πέντε ἔτη μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὀροφῆς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὁ ἐν τῇ ἐκεῖ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενος Δημήτριος Τζιολακόγλος ἀφείρῳσεν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ.

26. Ὁξύς, πέλων, σὺ προσιάτης, πάντων μάκαρ
γεώργιε ἐνδοξὸν ἀθλητῶν, ρόδον εὐωδιάζον
τὴν ὑφήλιον, ξένως πρόσσηθι, κάμοῦ εἰέων τε καὶ
γένους, καὶ σαῖς λιταῖς φύλαττε αἰὲ παμμάκαρ,
δημητρίου λάτρου σοι οἶκον καὶ πάρευν
δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ δημητρίου Τζιολακόγλου τοῦ ἐκ
Ῥενδίνης. 1794 χεῖρ Νικηφόρου.

¹ Leake, Travels in Northern Greece, IV p. 268.

Τῆς ἐκκλησίας ταύτης τὸ εἰκονοστάσιον εἶναι περικαλλέστατον ξυλούργημα ἐκ καρυᾶς, τόρευμα τριῶν τεχνιτῶν ἐκ Στυλίδος. Ὁ δ' ἀφιερώσας αὐτὸ εἶναι καὶ πάλιν Δημήτριος Τζιολάκογλος. Ἄνωθι μὲν τῆς Ὁραίας Πύλης ἀναγιγνώσκεται:

27.

δέσεις του δουλου του θεου δημητρίου τζολακογλου 1796 αυγουστου 2
ἄνωθι δὲ τῆς πρὸς ἀριστερὰν τῷ ἐκκλησιάζοντι θύρας

28. δια χειρος γεωργιου ιωαννου κε αθανασιου εκ σιελυδος.

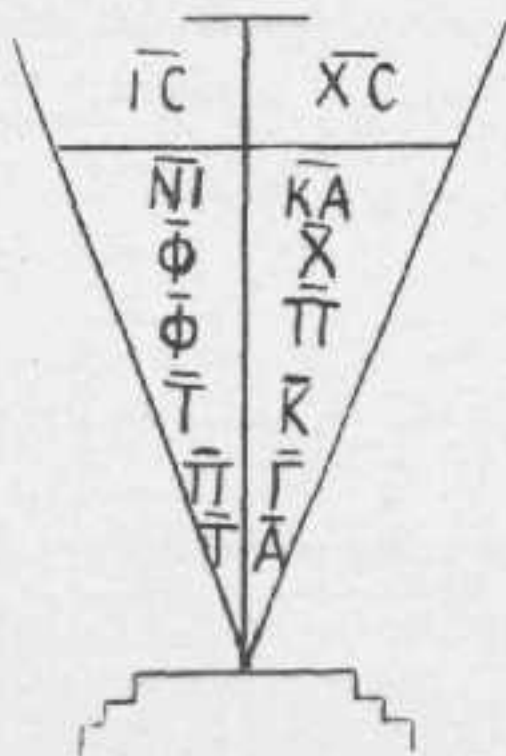
Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Κοιμήσεως εὐρίσκεται εἰκὼν φέρουσα ταύτην τὴν εὐεπὴ πῶς καὶ θεολογικὴν εὐχὴν, ἐν τριμέτροις ἱαμβικοῖς,

29.

ἀναρχε πάτερ
υἱὲ καὶ θεῖον πνεῦμα
δέχου δέησιν
τριᾶς ὑπεραγία
ἦν ὁ δοῦλος σου
προσφέρει μετὰ πόθου
γεώργιος ἀναγνώστης
ὁ ἐκ Ρενδύνης
υἱὸς καὶ κωνσταντίνου.

Καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς παραστάδος τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου ὑπάρχει τὸ μυστικὸν τοῦτο

30.

Ἐξ ὥρας νοτιοδυτικῶς τῆς Ρενδύνης καὶ δύο ὥρας πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τοῦ Φουρνᾶ, ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους Μάρτζας ὑψηλὰ, κεῖται ἡ ἄνω

συνοικία τῆς τρία διαμερίσματα ἐχούσης κώμης Κλειστοῦ ἢ Κλειτσοῦ. Ταύτης τῆς συνοικίας ὁ φιλόξενος ἐφημέριος Νικόλαος Κούστελος φυλάττει δύο πατριαρχικά σιγγίλια ἀνήκοντα τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Τὰ σιγγίλια ταῦτα πραγματεύονται περὶ λειψάνων τοῦ ἁγίου Λουκᾶ διατηρηθέντων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ καὶ περὶ μοναστηρίου γυναικῶν, ὅπερ ἄλλοτε ὑπῆρξε πλησίον τῆς συνοικίας ταύτης. Πρὸς δὲ κατέχει ὁ αἰδέσιμος ἐφημέριος καὶ χειρόγραφον ἔργον ἐν ᾧ ἱστοροῦνται τὰ τῆς κώμης καὶ τοῦ μοναστηρίου, συγγραφέν ὑπὸ «λογιωτάτου» τινὸς πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν καὶ πλέον. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνωθι τῆς εἰσόδου ἀναγιγνώσκεται μετὰ δυσκολίας ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ ἔτους 1631 ἡ εἰδήσις ὅτι

31.

ἀνερηθῇ κε ἀνιστοριῦθῇ ο ἴηος κε ιερος ναος του αγιου νικολαου
 ----- ἀπο της εσαρκου ικονομίας του χς αχλά
 ἀπο του αδαμ εἰους ζορίθ.

Πρὸς νότον ἀπὸ Κλειστοῦ, καὶ ὑπὲρ τὴν ἐντεῦθεν εἰς Βράχαν ἄγουσαν ὁδόν, ἵσταται ἐν περιβλέπτῳ τόπῳ ἡ Μονὴ τῆς Μεταμορφώσεως. Εἶναι μία τῶν διαλελυμένων Μονῶν, καὶ διὰ τοῦτο χρησιμεύει νῦν ὡς στάβλος. Ἡ ἐκκλησία θολωτὴ οὖσα, ἔχει καταγράφους τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους ἑαυτῆς. Ἐν δὲ ταῖς εἰκόσι τῶν διαστυλίων τοῦ δρυφάκτου ὑπάρχουσι δύο αἵτινες εἶναι ἀρχαιότεραι αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας. Τούτων ἡ μὲν ἀπεικονίζουσα τὸν σωτήρα ἐγράφη ἐν αἵτει ἀπο $\chi\upsilon$ αχξδ», ἡ δ' ἑτέρα παριστῶσα τὸν Πρόδρομον ἐν αἵτει ζροα», ἥτοι 1663 μετὰ Χριστόν.

Ἐνεπίγραφος πλάξ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τοίχῳ τῆς κόγχης δηλοῖ ὅτι ὁ ναὸς ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1745.

32.

ΑΥΜΕ
ΕΓΙΝΕΧ
ΤΟCΟΝΑΟC

Ἄλλαι δὲ δύο ἐπιγραφαὶ ὑπὲρ τὴν θύραν, ἡ μὲν πρώτη ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐν ἱάμβοις, ἡ δὲ ἑτέρα ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐμφαίνουσι τὸ ἔτος 1745 τῆς κτίσεως τοῦ ναοῦ καὶ τὸ ἔτος 1768 καθ' ὃ ἀπεπερατώθη ἡ τοιχογράφησις.

33. *ει μεν φίλος πέφυκας εισελθε χαίρων
εἰ δὲ ἐχθρὸς καὶ βάσκανος καὶ γέμων δόλου
πόρρω πόρρω πέφυγε τῆς πύλης ταύτης
ἔτος α ψ ν η αὐγουσίου. 15.*
34. *+ ανιγερθη ἐκ βάθρον καὶ θεμελίου ἐν ἔτει αψμε.
ἐπὶ δαμασκηνοῦ δὴ ταπεινοῦ καὶ ηγουμένου κατεσκευάσθη
το παρον παιδρον
εργον μέμνησω χε των καρποφορισάντων οἰκτειρον χε
τους ἐνθάδε οἰκοῦντας δια συνδρομῆς
δαμασκηνοῦ γουμένου τοῦ ἐξ Ἀρτις χωρίου ὄντος καὶ διὰ
εξόδων τοῦ ἐξ Ἀγίας Τριάδος χωρίου τοῦ προσκυνη-
τοῦ του Γεωργίου
καὶ της συβίου Ἀφεντιος καὶ τοῦ εἰοῦ ἀντῶν καὶ διαδόχου
δαμασκηνοῦ προσκυνητοῦ ἔπειτα ἐγγόνει.
εὐλειώθη ἅπασα ἡ μονὴ αὕτη ἀρχιερατεύοντος κυρίου
Νεκταρίου εἴληφε τέρμα ἡ ταύτης ἱστορία
ἐν τω α ψ ν δ εἰτος τῷ σωτηρίῳ
αυγούσιου — 15.*

Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου τῆς ἐκκλησίας ὅπου εὐρίσκομεν προσω-
πογραφίας τῶν ἱδρυτῶν τῆς Μονῆς ἀναγιγνώσκονται τὰ ὀνόματα Δημη-
τρίου καὶ Δαμασκηνοῦ, διότι πλησίον τῆς μιᾶς παραστάσεως ἐπιγέ-
γραπται

35. *Δημήτριος προσκυνητῆς τοῦ παναγίου καὶ ζωοδόχου
τάφου καὶ κτήτωρ τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης
ἐκ κώμης Ἀγίας Τριάδος*

πλησίον δὲ τῆς ἄλλης,

36. *δαμασκηνὸς ἱερομόναχος.*

34. ανιγερθη = ἀνηγέρθη
βάθρον = βάθρων
μέμνησω = μέμνησο
χε = Χριστὲ
καρποφορισαντων = καρποφορισάντων
35. κτητωρ = κτίτωρ.

γουμένου = ἡγουμένου
Ἀρτις = Ἀρτης
Ἀφεντος = Ἀφεντῶς
εἰοῦ = υἱοῦ.

Μία εἰκὼν τῶν διαστυλίων τοῦ δρυφάκτου παριστῶσα τὴν Παναγίαν ἔχει τὸ ἔτος 1784.

37. ζῶσα πηγὴ τῆς χάριτος ὑπάρχουσα πότισον
πάντας τοὺς εἰς σε προστρέχοντας. α ψ π δ.

Ἡ κώμη τῶν Δοριανῶν κεῖται ἐπὶ θαυμασίου τόπου ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἐπὶ τῆς νοτίου ὄχθης παραποτάμου τινὸς τῆς Μέγδοβας. Κοσμοῦνται διὰ δύο ἐκκλησιῶν τὰ Δοριανά, ὧν μία φημίζεται ἔνεκα θαυματουργοῦ πηγῆς, ἐξ ἧς κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην ἡμέραν Αὐγούστου, ὅτε ἐορτάζεται ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, ἀναβλύζει ἀφθονώτατον ὕδωρ, καίτοι κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας τοῦ ἔτους σπανίζει ὕδατος. Ἡ μὲν ἐτέρα τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἀπώλεσεν ὅσας εἶχεν ἐπιγραφάς, ἅτε νεωστὶ ἀνακκινισθεῖσα, ἡ δὲ «Παναγία», ἔχει τὰςδε,

Ἐπὶ εἰκόνας τοῦ ἁγίου Δημητρίου,

38. δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ
δημητρίου ἱερέος 1758.

Ἐν τοῖς διαστυλίοις τοῦ δρυφάκτου, ἐπὶ εἰκόνας τῆς Ὑπαπαντῆς,

39. διὰ ἐξόδου δημητρίου δανιήλ ὄγλου

καὶ ἐπὶ εἰκόνας τοῦ Προδρόμου

40. διὰ ἐξόδου निकολάου νιού δανιήλ.

Πιθανὸν ὅτι ὁ «Δανιήλογλος» καὶ ὁ «νιὸς Δανιήλ» εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα, καὶ ὅτι Δημήτριος καὶ Νικόλαος ἦσαν ἀδελφοί.

Τὸ δρύφακτον τῆς ἐκκλησίας εἶναι καλλίστης ξυλογλυπτικῆς τέχνης. Ἐποιήθη δ' ὑπὸ Ἀθανασίου τινός.

41. + το παρον εργον εγινε δια χειρος
αθανασιου. 1759 αυγουστιου 14.

Τὸ ἔτος 1779 ἐγγεγλυμμένον ἄνωθι τῆς εἰσόδου δεικνύει ὅτι ἡ ἐκκλησία ἀνεκτινώθη τότε. Ἡ δὲ τοιχογράφησις αὐτῆς ἀποπερατώθη τῷ 1787.

41. χειρὸς = χειρός.

42.

+ ανακαινείσθῃ καὶ ἐνείστορίθῃ ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσε-
 πιος ναὸς τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου
 τῆς ἐπονομαζομένης τῆς κοιμήσεως, ἐξ ἰδίων εἰσοδημάτων
 τῆς αὐτῆς ἀγίας ἐκκλησίας ἀρχιερατεύοντος τοῦ θεοφι-
 λειτάτου ἁγίου λητῆς κυρίου κυρίου διονυσίου. ἐν ἔτει
 σωτηρίῳ αὐτοῦ διὰ χειρῶν γεωργίου γεωργίου καὶ γεωργίου
 ἀναγνώστου. δεκεμβρίου ιγ'.

Ἡ κώμη Μαυρίλον, ἥτις κεῖται ἀνατολικῶς τοῦ ὄρους Τυμφρηστοῦ,
 ἔχει δύο παλαιὰς ἐκκλησίας. Τούτων ἡ μὲν παλαιότερα οὐδεμίαν ἔχει
 σπουδαίαν ἐπιγραφὴν, ἡ δ' ἑτέρα, ἥτις εἶναι τοῦ ἁγίου Δημητρίου τὰς
 ἐπομένας.

Ἐπὶ εἰκόνας τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ

43.

δέησις τοῦ δού-
 λου τοῦ θεοῦ φράγκο τοῦ μέγα $\overline{\iota\omega}$.
 ἔτη ἀπὸ $\overline{\chi\upsilon}$
 αχξβ'. ,ζρο.

Καὶ ἐπὶ εἰκόνας τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ

44. + δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ $\overline{\iota\omega}$. τοῦ μέγα $\overline{\iota\omega}$.

Ἄλλος τις τῆς αὐτῆς ταύτης οἰκογενείας τῶν τὸ ἐπίθετον Μέγα ἔχόν-
 των, ἀποθανὼν τῷ 1792 τιμᾶται διὰ μεγάλης ἐν ἱαμβικοῖς στίχοις
 ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς
 ἐκκλησίας ταύτης. Λέγουσιν οἱ νῦν Μαυρίλιοι ὅτι αὕτη ἡ πλάξ κατε-
 σκευάσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ παραγγελίαν τῶν τέκνων τοῦ
 ἀποθανόντος. Ἡ ἐπιμελὴς ἐγγλύφησις τῶν κομψῶν βυζαντιακῶν γραμ-
 μάτων φαίνεται ἐπιθεβαιούσα τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐγχωρίου παραδόσεως.
 Ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς πλακὸς εἶναι ἐγγεγλυμμένος καὶ ὁ δικέφαλος
 ἀετός. Ἡ δ' ἐπιγραφὴ, ἥς τὸ πρῶτον μέρος εἶναι ἐν εἰδει διαλόγου
 μεταξὺ τοῦ ἐπιταφίου λίθου καὶ τοῦ θεωμένου αὐτὸν ξένου, τὸ δὲ δεύ-

42. ἀνακαινείσθῃ = ἀνακαινίσθῃ ἐνείστορήθῃ = ἐνιστορήθῃ
 εἰσοδημάτων = εἰσοδημάτων.

43. $\overline{\iota\omega}$ = Ἰωάννου $\overline{\chi\upsilon}$ = Χριστοῦ ,ζρο = 7170 ἔτη ἀπὸ Ἀδάμ, ἥτοι
 1662 μετὰ Χριστόν.

τερον μέρος ἐκφράζει τὴν υἱικὴν στοργὴν τῶν τέκνων πρὸς τὸν μακαρί-
την πατέρα αὐτῶν, ἔχει ὡς ἐξῆς·

45.

Λίθος καὶ ξένος

ὄρας με ὧδε κείμενον λίθον ξένε
ὄρας με θνατὲ μῆκος, εὖρος ὡς μέγα
ἴσθ' ὡς κέκευθα νέρθεν ἄνδρα ὡς μέγαν
λίθε ξένω γε ὄντι εἰπέ μοι τίνα
τὸν χατζῆ ξένε χρῆσιον τὸν οἰκονόμου
ἄρχοντι' ἄριστον τῆς νέας πάτρας ξένες.
αἶ, αἶ, κέκευθας ἄνδρα ἔξοχον λίθε
οἰού, οἰού, πένησι σημαίνεις, λύπας
ὦ, ὦ, τελευτὴ πῶς ἀφειδῶς ἠρπάσω
τοιούτιον ἄνδρα πρᾶγμα καὶ κλῆσιν μέγαν
μοίρας κατάσχου τῆς ἄνω τοῦτιον λόγε
καλῶς λιπόντα τὸν πολύστινον βίον
ἕτερον ὡς ἀπὸ τῶν νύων αὐτοῦ
ἄχος μέγιστον σοῦ πόθου σχόντες πάτερ,
χ' ἡμεῖς σὸν ἴχνος εὐκλεῶς ὁδεύσομεν.
αφοβ' ἱανουαρίου κ.

Μεγάλη ἀλλ' ἄκομψος καὶ σκοτεινὴ εἶναι αὕτη ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου
Δημητρίου. Εἶναι βασιλικὴ τὸν ρυθμόν. Ὑπὲρ δὲ τὴν νότιον θύραν ἐπι-
γραφὴ ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοίχου μαρτυρεῖ ὅτι

46.

† ἀνεγέρθη καὶ ἀνεστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπιος ναὸς τοῦ
ἁγίου ἐνδόξου μεγά-
λου μάρτυρος δυμητρίου τοῦ μυροβλήτου διὰ συνδρομῆς
τὸν προεσιότιον ἀρ-
χόντων τὸν ὑποκάτωθεν γεγραμένον κτιτόρον

45. πολύστινον = πολύστονον.

46. ἀνεγέρθη = ἀνηγέρθη

ἀνεστορήθη = ἀνιστορήθη

δυμητρίου = Δημητρίου

τὸν προεστώτον ἀρχόντων τὸν ὑποκάτωθεν γεγραμένον κτιτόρον =

τῶν προεστώτων ἀρχόντων τῶν ὑποκάτωθεν γεγραμμένων κτιτόρων

τανήν τὰ τῆς ἱστορίας δι' ἐξόδων καὶ τῶν κατοικῶν γραμ καὶ
 δούλοι τοῦ ἁγίου
 ἔστην οὗτοι νέη κτήτωρες ὁ κυρ χρίστος ιω. ἱερεὺς καὶ
 κυρ ἀλεξανδρὺς τὰ μυλονόπουλα καὶ ἀντάδελφοι
 κοπιῶν καὶ σπουδάζοντες με ὅλων τὸ καινὸν τῆς χώρας εἰς
 εἰτέρους καλοπησμούς καὶ ἔστο τὸ μνημόσηνον αὐτῶν εἰόνιον
 ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου νέον
 πατρῶν κυρ. νικηφόρον ἐπιτροπεβόντος ὁ
 κυρ ζογράφος συν το υἱὸ ιω
 γεοργάκις καὶ δημοπαπαχριστοπούλου ἱερατεύοντος ιωάννου
 ἱερομονάχου ιωάννης ἱερεὺς ιωάννης ἱερεὺς
 μανουὴλ ἱερεὺς.
 ἐτελήθη τὸ καλὸν ἔργον ἔτει 1728 νοεμβρίου 9 δια χειρὸς
 κωνσταντίνου ἱερέως καὶ μυχαλῆ ἀναγνώστου.

Ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου τῆς ἐκκλησίας εἰσὶν αἱ προσωπογραφίαι τῶν
 δύο ἀδελφῶν Μυλωνοπούλων κρατούντων ἐν χειρὶ μικρὸν ἀπεικόνισμα
 τῆς ἐκκλησίας. Πλησίον δ' εἶναι ἡδε ἡ ἐπιγραφή τοῦ ἔτους 1728.

47. ἔτει ἀρκή

τανήν ὄντες συνδρομηταὶ καὶ κτήτορες τοῦ ἁγίου οἴκου
 τοῦ ἁγίου ἐνδοξοῦ μεγαλομάρτυρος δημητρίου
 τοῦ μυροβλήτου
 δι' ἐξόδου αὐτῶν καὶ δαπάνῃ . . . ὁ κυρ χρίστος ἀλεξαν
 δρὺς ἀντάδελφοι
 μυλονόπουλοι.

τανήν = τανῦν

γραμ = γραμμένων

ἔστην = ἔσαν

νέη κτήτωρες = νέοι κτίτορες

κοπιῶν = κοπιῶντες

ὅλων τὸ καινὸν = ὅλον τὸ κοινόν

καλοπησμούς = καλλωπισμούς

ἔστο = ἔστω

μνημόσηνον = μνημόσυνον

47. κτήτορες = κτίτορες.

εἰόνιον = αἰώνιον

νέον πατρῶν = Νέων Πατρῶν

νικηφόρου = Νικηφόρου

ἐπιτροπέδοντος = ἐπιτροπεύοντος

ζογράφος = ζωγράφος

τὸ υἱὸ = τῷ υἱῷ

ἐτελήθη = ἐτελειώθη

χειρὸς = χειρὸς

μυχαλῆ = Μιχαῆλ.

Ἐπὶ εἰκόνοσ τῶν ἁγίων Παρασκευῆς καὶ Βαρβάρας ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ,

48. δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Ἀλεξανδρὸς τοῦ γεωργίου
μυλονά. αφνή.

καὶ ἐπὶ ἄλλης εἰκόνοσ,

49. δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Ἰωάννου καὶ δημητρίου
ντου ντου σωπούλου. 1811.

καὶ ἐπὶ εἰκόνοσ τοῦ ἔτους 1662

50. δέησις τοῦ δούλου
τοῦ θεοῦ δρόσενα
ψάλη
ετη ζρο.

Ἡ κυρία εἴσοδος εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἶναι διὰ τῆς πρὸς νότον πλευ-
ρᾶς. Παρὰ δὲ τὴν πλευρὰν ταύτην ἐκτισται μακρὰ στοά. Ὑπὸ δὲ τὴν
ὀροφὴν αὐτῆς ὁ τοῖχος εἶναι ἐζωγραφημένος ἐκατέρωθεν τῆς θύρας. Ὑπὲρ
δὲ τὴν θύραν εἶναι ἡ ἐπιγραφή αὕτη,

51. δεῦτε πάντες ἔλθετε ἐν τῷ ναῷ κυρίου ἵνα . . .
τε εκ τῆς παρθένου.—1814.

εἰ μὲν φίλος πένητας εἰσελθε χαίρων, εἰ δὲ ἐχθρὸς καὶ βασκά
νου γέμων ὄλος δόλου πόρρω πόρρω πέφευγε τῆς πύλης ταύτης
μὴ λάβῃς ἄραν ἀντὶ
τὴν εὐλογίαν ὥσπερ ὁ Ἰούδας ὁ τοῦ ΧΥ προδότης.
δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ πολύζου φλοροπούλου.

Ἡ κώμη Κεράσσοβον κεῖται πέντε ὥρας βορειοδυτικῶς τοῦ Καρπενη-
σίου, πέραν τῆς Μέγδεθας. Καίτοι ὑπὸ στρατηγητικὴν τε καὶ ἐμπορι-
κὴν ἐποψίν φαίνεται ὁ τόπος οὗτος λίαν κατάλληλος διὰ πόλιν, ὥς
φρονεῖ ὁ Woodhouse¹, οὐχ ἥττον ὅμως οὐδεμία ὑπάρχει ἔνδειξις
πείθουσα ἡμᾶς ὅτι ὑπῆρξεν ἐνταῦθα συνοικία κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρό-
νους, οὔτε φαίνεται ἡ νῦν ὑπάρχουσα κώμη νὰ εἶναι πολὺ παλαιά.
Παρέχει δὲ τυχύτας τὰς ἐπιγραφάς, τοῦ ἔτους 1716.

48. αφνή' = 1768.

¹ Aetolia p. 33.

Ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου εἶναι γεγραμμέναι ἐπὶ τοῦ τοίχου δύο εἰκόνες τῆς Θεομήτορος μία ἐκατέρωθεν τῆς εἰς τὴν κυρίαν ἐκκλησίαν εἰσόδου, ἐπὶ δ' ἐκάστης αἶδε αἱ λέξεις,

52. δέσεις τοῦ δούλου τοῦ $\overline{\theta\upsilon}$
δανίλη βλάσι 1716.

Ἐντὸς δὲ τῆς κυρίας ἐκκλησίας,

53. ανιστορηθῇ ο θειος και πανσεπιος ναος ουτος της υπερ-
αγίας δεσπονης ημων
 $\overline{\theta\kappa\upsilon}$ και αειπαρθενου μαριας δια εξοδου και
συνδρομης της χωρας ταυτης
αρχιερατευοντος του θεοφιλεστατου επισκοπου $\overline{\kappa\upsilon}$ $\overline{\kappa\upsilon}$
διογυσιου· επι ειους αφης ιουνιου 18.

Πλησίον πρὸς τὸν τόπον ὅπου ἄρχεται ἐκ τῶν πηγῶν αὐτοῦ διαφυγῆς τις ποταμίσκος ὅστις ῥέει μεσημβρινο-ανατολικῶς εἰς τὴν Μέργδοβαν, κέκρυπται ἡ κώμη τῆς Χρύσου, ἀπρόσιτος, ὡς τόσαι ἄλλαι χῶραι τῆς Πίνδου, εἰ μὴ μόνον εἰς ἐξησκημένους πεζοπόρους. Χωρίζεται ἀπὸ Κερασόβου ὑπὸ ὄρους ὕψους ἔχοντος 1758 μέτρων¹. Ἡ δ' ἐκ Κερασόβου εἰς Χρύσου ἄγουσα ἀτραπὸς κεῖται ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου, ἀναβαίνουσα πρῶτον μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους σχεδὸν καὶ ἐντεῦθεν καταβαίνουσα Χρύσου. Νῦν μὲν ἡ Χρύσου κατοικεῖται ὑπὸ ἐκατὸν οἰκογενειῶν ὡς ἀποτομώτατα εἰς ἑγγιστα, ἄλλοτε δέ, κατὰ τὸ λέγειν τῶν γερόντων τῆς κώμης, εἶχεν ὀκταπλάσιον τοῦ νῦν πληθυσμόν. Ἡ Χρύσου ἔχει πέντε ἢ ἑξ ἐκκλησίας, ὧν ἡ παλαιστάτη, κατὰ τὴν ἐγγχώριον πεποιθήσιν, εἶναι ὁ ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν, μικρόν τι κτίριον, ἐκ λίθων ἐκτισμένον καὶ τοξοειδῆ ἔχον τὴν ὀροφὴν. Λέγουσιν ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἰδρύθη ὑπὸ φυγοδίκου τινὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ξενοκρατίας, καὶ ὅτι ὁ πρόσφυξ οὗτος ἐγένετο ὁ οἰκιστὴς τῆς κώμης. Ἀλλ' ὁ παλαιὸς οὗτος ναὸς οὐδεμίαν ἐπιδεικνύει ἐπιγραφὴν. Ἡ παλαιστάτη τῆς χώρας σισωσμένη χρονολογία φαίνεται ὅτι εἶναι ἐπὶ τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου ὅπου ἀναγιγνώσκονται τάδε, τοῦ ἔτους 1591.

52. $\overline{\theta\upsilon}$ = Θεοῦ. 53. $\overline{\theta\kappa\upsilon}$ = Θεοτόκου.

¹ Philippson, Thessalien und Epirus, p. 103.

54. + δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου κληρονομήσατε
τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου
ἐπέεσσα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν ἐδίψησα καὶ ἐπο-
υσάτέ με
ξένος ἦμην καὶ σινηγάγατέ με γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με.
εἰους ζῶθ.

Τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἡ οἰκοδόμησις καὶ τοιχογράφησις
ἐπερατώθη κατὰ τὸ ἔτος 1624.

55. + ἐπι εἰους ζῶλβ καὶ ιστορήθη ὁ θῆος καὶ
πάνσεπιος ναὸς τῆς ἁγίας παρασκευῆς δι' ἐξοδον

Ἐπὶ ἀργυροῦ ἱεροῦ ἀστερίσκου ἐν χρήσει ἐν ταῖς λειτουργίαις τοῦ
ναοῦ τῆς Κοιμήσεως εἶναι ἐγκεχαράγμενον τοῦτο·

56. στέρηος μαλκότσι δουλὸς θεοῦ 1722.

Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐκ ξύλου καρυᾶς καλοῦ δρυφάκτου τῆς ἐκκλησίας ταύ-
της τῆς Κοιμήσεως εἶναι γεγλυμμένη ἡ χρονολογία 1732, ἐπὶ δ' εἰκόνας
τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ δρυφάκτῳ τὸ ἔτος 1737.

Μεταξὺ Χρύσου καὶ τῆς κωμοπόλεως τῶν Ἀγράφων κεῖται ἡ μικρὰ
συνοικία Μήρυση λεγομένη. Ἐνταῦθα ὑπάρχει μέγας θολωτὸς ναὸς, περι-
καλλῆς, εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῆς Πινδικῆς χώρας. Κατὰ τὴν ἐγγώριον
παράδοσιν ἐκτίσθη ὡς ἐξιλαστήριον ἔργον ὑπὸ ἄρχοντός τινος τοῦ τόπου,
ὅστις ἐπλούτισεν ἐκ τῆς παραχαράξεως κιβδήλων νομισμάτων. Μίαν
μόνην κεχρονολογημένην ἐπιγραφὴν ἔχει, φέρουσαν τὸ ἔτος τῆς τοιχο-
γραφήσεως τοῦ ναοῦ.

57.

- + ιστορήθη ὁ θεῖος οὗτος καὶ εὐαγῆς ναὸς τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ
μιχαήλ διὰ συν
δρομῆς καὶ δαπάνης τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῶν κατοικούντων ἐν τῇ
χώ
ρα ταύτῃ ἀρχιεπισκοπικοῦ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου κυ-
ρίου διονυσίου λητζίου
καὶ ἀγράφων ἐν ἔτει αἴφρα^ω διὰ χειρὸς γεωργίου γεωργίου καὶ
γεωργίου ἀναγνώστου
ἀβγούστου 23.

Τούτους τοὺς τοιχογράφους γινώσκουμεν ἤδη ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτῶν ἐν ΔομIANOῖς.

Ἐπὶ τῶν παραστάδων τῆς εἰσόδου εἶναι αἱ ἐξῆς κρυπτογραφικαὶ ἐπιγραφαί, ἡ μὲν πρώτη πρὸς δεξιὰν τῷ εἰσιόντι, ἡ δὲ ἑτέρα πρὸς ἀριστεράν.

58.

Ι̅Ϛ	Χ̅Ϛ	Ι̅Ϛ	Χ̅Ϛ'
NI	KA	NI	KA'
ΑΠ	ΜϚ	ΓΤ	ΔΦ
ΘΘ	ΘΘ	ΧΧ	ΧΧ
ΡΡ		ΕΕ	ΕΕ

Ἡ κωμόπολις, ἣτις κοσμεῖται διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν «Ἀγράφων», εἶχεν ἄλλοτε πολλὰς παλαιὰς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 1877¹ συνέβη ἐνταῦθα καταστρεπτικὴ καθίζησις τοῦ ἐδάφους τῆς γῆς, ἐπενεγκοῦσα μεγάλας ἀπωλείας, τινὰς δὲ τῶν ἐκκλησιῶν καταστρέψασα ὀλοτέλῳς. Τῶν παλαιότερων ἄρα ναῶν μόνος ὁ τοῦ ἁγίου Γεωργίου σώζεται ἔτι. Ἐπὶ δ' εἰκόνας τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν αὐτῷ ἀναγινώσκεται τὸ ἔτος 1594.

59. δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ μιχαήλ τοῦ παπαπύργου καὶ ἡ
γυνὴ αὐτοῦ αρχώντιο
καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν ἔτους ζρβ.

Ἄνωθι τῆς νοτίας εἰσόδου εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου εἶναι τοιχογραφία παριστῶσα τὸν ἅγιον Γεώργιον μετὰ δύο εὐεργετῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Μουσουράη δηλονότι καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ φορούντων καλὰς καὶ περιέργους στολὰς. Πλησίον δὲ τῶν παραστάσεων εἶναι καὶ ἡ ἐπιγραφή·

60. Ἀποσιόλης ὁ Μουσουράης κτήτωρ
καὶ ἡ σύμβιος αὐτοῦ
ἀγόρο καὶ κτηνώρισα
ζρβ^ω

¹ Woodhouse, Aetolia, p. 38.

"Ανωθι τῆς πρὸς δυσμὰς θύρας ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κοίτου ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἐπιγραφή, ἀλλὰ δυσανάγνωστος.

Ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου τῆς ἐκκλησίας πλησίον τοῦ χώρου ὅπου ἴστανται οἱ ψάλται, εἶναι ἐπιγεγραμμένοι αἱ ἐξῆς ἀπέριττοι συμβουλαί, ἀναγεγραμμένοι ἐκεῖ ἐν ἔτει 1610.

61.

πόλας διάρας τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου τοῦ τροπαιοφόρου τε μεγα-
λου γεωργίου νφ' ἀγάπῃ πρόσελθε φόβω καὶ τρόμῳ ὀφείλει
ὁ ἱερεὺς ὁ ψάλλων ἐν τῷ ναῷ τούτῳ

ἵνα ἐπισκέπταιτε καὶ ἐπιμελεῖτε τὴν ἀπαστράπτουσαν ἱστορίαν
ἀπὸ καπνὸν καὶ ἀπὸ κοινοριόν. πρῶτα νὰ βρέχῃ τὸ ἔδαφος
με ὕδωρ καὶ τότε νὰ σαρώνῃ

εἰ δὲ οὐ ποιεῖ οὕτως ἔστω ἐν βάρει ἀλύτῳ ἀφορισμῷ· ἐξεῖ δὲ
καὶ τὸν ἅγιον γεώργιον ἀντίδικον καὶ τὴν ὑπεραγίαν θκν.

ἔτει ζρην⁶¹. νος ιη. ταύτης

εἰ μὲν φίλος πέφυκας εἰσελθε χαίρων, εἰ δὲ ἐχθρὸς καὶ
βάσκανος καὶ γέμων ὅλως δόλου, πόρρῳ πόρρῳ πεφευγε τῆς
πύλης·

μεγαλόμαρτυς ἅγιε γεώργιε βοήθει ἀγόρο καὶ τοῦ τέκνου της
τοῦ καλουμένου χρίστου καὶ μὴ παρίδῃς καμοὶ τῷ γεγραφώ-
τι δροσίον τοῦ τλήμονος τοῦ ἱερέως.

Δὲν πρέπει νὰ κλεισθῇ ἡ περιγραφή ἐκκλησιῶν τῆς Πινδικῆς χώρας χωρὶς νὰ ἀναφέρηται τὸ ὄνομα τῆς εὐαγοῦς Μονῆς τῆς Τατάρνης. Αὕτη, ὡς καὶ τὸ μοναστήριον Προυσοῦ μεγάλως τιμῶνται ὑπὸ τῶν ἐνοίκων τῆς χώρας ταύτης. Δυστυχῶς τῆς Μονῆς ταύτης τὰ κτίρια κατεστράφησαν σχεδὸν πάντα κατὰ τὸν ἱερὸν δι' ἐλευθερίαν ἀγῶνα. Ἀλλ' ὅμως ἀνεκτίθησαν πάλιν. Ἡ δ' ἐκκλησία ἀνωκοδομήθη τῇ φροντίδι τοῦ βασιλέως Ὁθωνος. Ἀλλ' ἡ ἐπιγραφή ἣτις ἐτέθη ἐν τῷ τοίχῳ τῆς ἐκκλησίας εἰς ἀνάμνησιν τῆς φιλεθνοῦς ταύτης πράξεως τοῦ Ὁθωνος ἐξεκόπη ὑπὸ βεβήλου τινὸς χειρός.

Ἐπὶ εἰκόνας τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπάρχει ἐν καλοῖς μεγάλοις γράμμασι ἡ ἐπιγραφή τοῦ ἔτους 1622

62. χεῖρ λάμπρου ζωγράφου ἔτους ζρλ

καὶ ἐν γράμμασι μικροῖς καὶ ἀκόμψοις,

63. δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ
κονσιατίου ἔτος 1797.

D. QUINN

61. ἐπισκέπταιτε=ἐπισκέπτηται ἐπιμελεῖτε=ἐπιμελεῖται θκν=θεοτόκον.